

8. Magyarországon a tiszteseknek két fajtája volt ismeretes: az altiszt és a tisztés vagy sortisztés.

9. *FÁA*, 1:15. o.

10. *Uo.*, 14–20., 27–28. o. Az irat statisztikai adatokat tartalmazott arra nézve, hogy a honvédségnél mekkora volt az arányszáma a zsidó orvosoknak, állatorvosoknak, hadbíráknak és más diplomásoknak.

11. *Uo.*, 20. o. A tisztek és tisztí feleségek származásának megállapításáról és ennek módjáról először a honvédelmi minisztérium 1939. szeptember 23-i keltezésű, 47 988. sz. rendelete intézkedett. Lásd a továbbiakban.

12. *Uo.*, 21–24. o.

13. Sok magas rangú katonatisztnek nagy nehézséget okozott beszerezni a saját és házasátársa keresztény származását igazoló okmányokat. Egy kimutatás szerint 70 tábornoknak és ezredesnek támadtak efféle nehézségei. Köztük Barabás Emil, Domaniczky Ödön, Hennyey Gusztáv, Horváth László, Náday István és Szombathelyi Ferenc altábornagynak. Lásd Szakály Sándor: „A hadsereg és a zsidótörvények az ellenforradalmi Magyarországon.” *Valóság*, Bp., 1985. szeptember. 98. o.

14. *FÁA*, 1:24–32. és 42–48. o. A zsidó tartalékos tisztekre vonatkozó határozat alapjául a minisztérium jogügyi osztálya vezetőjének, Szentgyörgyi Lajosnak a szakvéleménye szolgált. Szentgyörgyi azt az álláspontot fejtette ki, hogy ha az elnöki osztály ajánlásait elfogadják, és a tartalékos tiszteknek megtiltják az egyenruha-viselést, ezzel a zsidókat korlátozó törvények szellemét sértik meg, minthogy a törvények előkészítői és támogatói szüntelenül azt hangsúlyozzák, hogy ezeket a törvényeket a szükség szülte és nem a gyűlölet. *Uo.*, 37. o.

15. A 47 988-as számú HM utasítás. *FÁA*, 1:102–103. o. Ez a parancs tartalmazta a hadsereg minden tagjára vonatkozóan (a tisztek esetében a feleségekre is kiterjedően) azt az eljárási módot, ahogyan az illető származása megállapítható a zsidótlanítás céljából. Ezt az eljárást először a honvédelmi minisztérium 1942. május 16-i 27 500. sz. parancsa szabályozta, amelyet az 1942. évi XIV. tc. elfogadását követően adtak ki. Ez a törvény írta elő a zsidók munkaszolgálatát. Majd szeptember 23-án újabb parancs látott napvilágot e tárgyban 47 530-as számmal. Az előző, a 27 500. sz. parancs a származást vizsgálók eligazítása végett röviden vázolta a zsidóság történetét Magyarországon, összefoglalta az elmagyarosodás menetét, és külön kitért a névváltoztatásokra. A rendeletek szövegét lásd *uo.*, 2:8–24. és 90–94. o. Vö. Szakály, *i. m.*, 94–101. o.

16. A rendeletet 1939. május 17-én közölte 111. számában a *Budapesti Közlöny*. A honvédelmi minisztérium április 24-i rendelettervezetén alapult, amelyet május 12-én tárgyalta meg a minisztertanács. A kormány bizonyos módosításokat eszközölt, és egyebek között elfogadta a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kívánságát, hogy az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkaszolgálatára maradjon önálló. Egy ideig ez a munkaszolgálat valóban a többiektől függetlenül létezett. *FÁA*, 52–63. o.

17. A munkaszolgálatosoknak Fábry Dániel tábornok volt az első felügyelője. Őt 1940-ben a tisztségben Stemmer László ezredes követte, 1941–43-ban pedig Horny Ernő ezredes. 1943 őszén a KMOF-et átszervezték (lásd a továbbiakban), és 1944-ben Hennyey Gusztáv altábornagy vette át az irányítást. *Uo.*, 2:837. o.

18. A munkaszolgálatosokat egy idő után csak úgy hívták, hogy „muszosok”.

19. *FÁA*, 2:309. o. A hadosztályparancsnokok és hadműveleti főnökök névsorát az 1942-es évben lásd *Magyarország tiszti cím- és névtára*.

20. *FÁA*, 1:74–76. o. 1943-ban megváltoztatták a KMOF hatáskörét. A németek